

NUTQ KAMCHILIGIGA EGA BO'LGAN BOLALAR BILAN LOGOPEDIK MASHG'ULOTLARNI TASHKIL ETISHDA MILLIY ERTAKLARNING AHAMIYATI

Soliyeva Sakina Abdukabir qizi

Annotatsiya

Ushbu maqolada nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar bilan logopedik mashg'ulotlarni tashkil etishda milliy ertaklarning ahamiyati, xalq og'zaki ijodini bola tarbiyasidagi va so'zlashuv nutqidagi roli haqida bayon etilgan

Kalit so'zlar So'zlashuv nutqi, xalq og'zaki ijodi, dialogik nutq, ertak, topishmoq, tez aytish, maqol, nutq, o'yin.

Maklakatimizda sog'lom va uyg'un kamol topgan avlodni tarbiyalash uchun zarur imkoniyatlar hamda shart-sharoitlarni yaratish, XXI – intellektual qadriyatlar ustuvorlik qiladigan asr ekanligini e'tiborga olgan holda Vatanimiz yigit va qizlarini har tomonlama bakamol shaxslar etib shakllantirish borasidagi keng qo'lamli chora-tadbirlar kompleksini amalga oshirish maqsadida bir qancha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Hozirgi kunda har tomonlama barkamol yosh avlodni shakllantirishni ta'minlash bo'yicha qabul qilingan davlat dasturlari hamda boshqa tadbirlarga muvofiq amalga oshiriladigan chora-tadbirlarni davom ettirish kabi bir qator vazifalar belgilab qo'yilmoqda.

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar so'zlashuv nutqini rivojlantirishda milliy an'analar katta ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlash joiz. Bizga ma'lumki, yosh avlodni ma'naviy kamol topishida, axloqiy tarbiyasida milliy an'analar roli beqiyosdir. SHu bilan birga bolaning nutqi rivojlanishi davrida xalq og'zaki ijodi bo'lmish ertak, topishmoq, tez aytish, maqollar o'z qiymatini yo'qotmaydi. Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar nutqini o'stirishda topishmoq, tez aytish, qo'shiq, doston, ertak va maqollar har tomonlama ijobiy ta'sir qilib kelgan. Xalq og'zaki ijodidan foydalanish nafaqat kar bolalar so'zlashuv nutqini balki, ularni topqirligini, intellektual salohiyatini, fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar tengdoshlari bilan topishmoq aytish jarayonida fikrlash, narsa, buyumlar haqida atrofda narsa va xodisalarni to'liq idrok etishga o'rganadilar. Maqollar ham o'sib kelayotgan nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar o'zbek xalqini o'tmish hayotini

o'rganishda, uning ijobiy, salbiy sifatlarini yoritishda shaxsning ruxiy holatini, umidlarini ifodalaydi.

Bola topishmoq, maqollardagi so'zlarni yoki iboralarni ma'nosini so'raydi, demak so'zlashuv muloqotiga ehtiyoj tug'iladi. O'qituvchi esa tushuntirib beradi, bola lug'atiga ham yangi so'zlar kiritiladi. Ertak, dostonlarga kelsak, kar va zaif eshituvchi bolalarga xalq og'zaki ijodini bu janri qiyinroq o'zlashtiriladi. Ularga tushuntirish, og'zaki va daktilь nutqidan foydalangan xolda amalga oshiriladi. Ertak va dostonlar bilan o'qib tanishgandan so'ng kar bolalar tomonidan sahnalashtirilgan xolda amalga oshirilsa, ularda so'zlashuv nutqi rivojlanadi. Har bir ertak qaxramonlarini his - tuyg'usini, qiyofasini o'zida aks ettirishga o'rganadi. Voqealar ketma-ketligiga, kimga qanday munosabatda bo'lishga va nutqida so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishga o'rganadilar. Eng muhimi bog'langan nutqi rivojlanadi. Dialogik nutqi rivojlanishida xalq og'zaki ijodi yaxshi samara beradi. Chunki dialogik nutqi kattalar va bolalarning birgalikdagi faoliyati tufayli yuzaga keladi. Nutqning murakkablashuvi bolalar jamoasining rivojlanishi tufayli paydo bo'ladi. Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar muassasalarida maqollar yoki ertaklarni mazmunini savol – javob, bahs – munozara shaklida mustaxkamlash orqali, bolalar nutqi rivojlanadi, lug'at boyligi ortadi, so'zlashuv nutqi rivojlanadi.

Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalarni nutqidagi nuqsonlarni korrektsiyalashda bir tomonlama harakat befoyda hisoblandi. Nutqni rivojlantirishda bola faoliyatining hamma turi bilan uyg'unlikda olib borish imkonini katta samara beradi. Ya'ni bola mashg'ulotda egallagan bilimlarini darsdan tashqari jarayonida o'yinlar asosida mustaxkamlash maqsadiga muvofiq, ya'ni bola faoliyatining hamma turi o'yin, o'qish, mehnat, predmetli faoliyatida so'zlashuv nutqini rivojlantirishga maqsadni yo'naltirish kerak. O'yin asosida nutqni rivojlantirishda bolalar yoshiga, nuqson darajasiga ko'ra va albatta milliy ruhda tarbiyalovchi mazmundagi mavzularni tanlash kerak. O'zbek xalq ertaklaridan “Zumrad va Qimmat” misolida ko'radigan bo'lsak, Zumradning erta tongda barvaqt turishi, hovli ko'chalarni supurishi, non yopishi, atrofdagilarga mehr – oqibatli kattalarga hurmati bolalarning milliy an'analarimizga e'tiborini tortadi. Nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalar ertakni o'qib bo'lgach, logoped ular bilan suhbat o'tkazadi. Bolalar ertakni o'qibgina qolmay, matn mazmunini va so'zlar ma'nosini tushunishlari kerak. Logoped bolalarga ertakdagi obrazlarni taqsimlab beradi. “Zumrad”, “Qimmat”, “Zumradning otasi”, “Qimmatning onasi”, “Sehrgar kampir”, “Qo'shnilar” va boshqalar. Har bir bola o'z personajini so'zlarini yod oladi va mazmunini tushunib rol ijro etadi. Eng muhimi bolalar harakat bilan birgalikda so'zlashuv muloqotiga kirishadilar. Zumrad ota – onasiga ertalab “Assalomu alaykum” deyishi, orasta kiyinib, nonushta tayyorlashi bolalarni shaxsiy hayotida tarbiyaviy shaxsiy ahamiyatiga egadir. Qimmatni rolini ijro etadigan o'quvchi faqat salbiy so'zlar harakatlarni bajardi. Ertakni oxirida Qimmat va uning onasini xasadgo'yiligi nimaga olib kelganini o'zlari his qilinadi. Demak, bolalarda shaxslararo munosabatga kirishish, o'zini qanday tutishi kabi xislatlar shakllanadi. Bolalar lug'at zahirasiga yangi so'zlar kiritiladi. Zumradni o'rmonga borishi va Qimmatni o'rmonda bo'lishi “O'rmon” so'zi va uni mazmuni bolalarga yanglik hisoblanadi. Birgina o'rmon so'zi O'rmon ham go'zal, ko'm – ko'k, gullar ochilgan, daraxtlar, qushlar sayragan deb

ta'riflanadi. SHu bilan bir o'rmon qop – qorong'u, qo'rqinchli, boyo'g'lilar sayragan, sovuq kabi ta'riflanadi.

Shunday qilib bolalar ertakni sahnada ijro etganda o'rmonini yuqoridagi tasvirini his qiladilar tasavvur jarayonlari kengayadi, egallagan so'zlari nafaqat miqdor jihatdan balki sifat jihatdan ham rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid. "Importance of didactic games in speech development of mentally retarded children." *Asian Journal of Multidimensional Research* 11.11 (2022): 20-23.

2. Shuxratovich, Maxmudov Xurshid. "Socio-Psychological Of Children With Speech Impairment Adaptation Features." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.11 (2022): 243-248.

3. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Нутқи тўлиқ ривожланмаган мактабгача ёшдаги болаларни ёзма нутққа тайёргарлигини шакллантириш муаммолари." *Confrencea* 4.04 (2023): 179-186.

4. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Мактабгача тарбия ёшидаги болаларни ёзиш ва ўқиш кўникмаларини эгаллашга тайёрлаш." *Confrencea* 4.04 (2023): 187-192.

5. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Isodullayeva Iqboloy. "PHYSIOLOGICAL FOUNDATIONS OF SPEECH ACTIVITY." *Open Access Repository* 4.3 (2023): 765-771.

6. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Tahirova Mahliyo. "Ways To Increase The Vocabulary Of Mentally Retarded Children Of Preschool Age Based On Plot Role-Playing Games." *International Journal of Early Childhood Special Education* 15.2 (2023).

7. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid. "IMPORTANT ASPECTS OF COLLABORATIVE ACTIVITIES IN THE PROCESS OF INCLUSIVE EDUCATION." (2023).

8. Shukhratovich, Makhmudov Khurshid, and Khomidova Shahribonu. "PEDAGOGICAL TASKS OF SPEECH THERAPIST AND PARENT COOPERATION IN ELIMINATING SPEECH DEFECTS." *American Journal of Interdisciplinary Research and Development* 16 (2023): 38-41.

9. Sobirkhonovna, Mahmudova Madinaxon. "Professional Training Of Future Speakers In The Period Of Independent Study." *Archive of Conferences*. Vol. 10. No. 1. 2020.

10. Maxmudova, Madinaxon, and Babayeva Azizabonu. "Ruhiy Rivojlanishi Sustlashgan Bolalar Lug'atining Psixik Rivojlanish Bilan Bog'liqligi." *Conference Zone*. 2022.

11. Kodirova, Feruzaxon Usmanovna, S. Z. Matupaeva, and Feruza Rakhimovna Teshaboeva. "Methodical cluster-an innovative mechanism to increase the efficiency of general secondary and inclusive education." (2020).

12. Mahmudova, Madina Sobirkhonovna. "The Role Of Independent Education In The Formation Of Professional Competencies Of Prospective Speech

Therapists." Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology 2.10 (2020): 358-363.

13. Feruza, Teshabaeva, Mahmudova Madina, and Yuldasheva Dilbar. "The essence of inclusive education in developed countries." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol 8.1 (2020).

14. Sobirkhonovna, Mahmudova Madinaxon. "An Innovative Mechanisms to Increase the Effectiveness of Independent Education of Future Defectologists." International Journal on Integrated Education 3.11 (2020): 210-211.

15. Maxmudova, Madinaxon, and Axmedova Vaziraxon. "Tayanch–Harakati A’zolari Falajlangan Bolalar Lug’atini Rivojlantirish Yo’llari." Conference Zone. 2022.

16. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Мактабгача тарбия ёшидаги болаларни ёзиш ва ўқиш кўникмаларини эгаллашга тайёрлаш." Conferencea 4.04 (2023): 187-192.

17. Maxmudova, Madinaxon. "Technologies for the development of professional competencies of students of Higher Education." INTERNATIONAL JOUR

18. Maxmudova, M., and O. Zikirova. "Speech therapist and family collaboration in overcoming severe speech deficits." European Scholar Journal 2.10 (2021): 72-73.

19. Sobirxonovna, Maxmudova Madinaxon. "The genealogy of thoughts of the manifestations of ancient antiquity in the study of the speech deficit of dislaliya." Conferencea 3.03 (2023): 17-20.

20. Sobirxanovna, Makhmudova Madinakhan, and Akhmedova Vazirakhan. "EFFECTIVE ORGANIZATION OF CORRECTIONAL-LOGOPEDIC WORK IN CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY." Open Access Repository 4.3 (2023): 134-141.

21. Махмудова, Мадинахон Махмудов Хуршид. "Нутқи тўлиқ ривожланмаган мактабгача ёшдаги болаларни ёзма нутққа тайёргарлигини шакллантириш муаммолари." Conferencea 4.04 (2023): 179-186.

22. Sobirxonovna, Maxmudova Madinaxon. "GENEALOGY OF SCHOLARS AFTER THE 15TH CENTURY IN THE STUDY OF SPEECH DEFICIT." Conferencea 3.03 (2023): 21-25.

23. Sobirkhonovna, Makhmudova Madinakhan, and Goyipova Nodira. "Theoretical aspects of the development of academic mobility of future speech therapists in dual education." Asian Journal of Multidimensional Research 11.12 (2022): 148-154.

24. Sobirkhonovna, Mahmudova Madina. "THE IMPORTANCE OF THE USE OF PROJECT TECHNOLOGY IN THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF STUDENTS IN THE PROCESS OF INDEPENDENT LEARNING." EURASIAN EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION 29 (2020).

25. Sobirkhonovna, Mahmudova Madina. "DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF FUTURE SPEECH THERAPISTS IN THE

PROCESS OF STUDYING INDEPENDENTLY." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences 8.8 (2020): 155-158.